

Vakantiegevoel op IJburg

AUTEUR & FOTOGRAFIE TINEKE LUPI

IJburg is momenteel een van de plekken in Nederland waar water een actieve rol speelt in de ruimtelijke ontwikkeling. Hier geen kunstmatige slootjes om de nieuwbouwwijk enig karakter te geven, maar heuse grachten, havens en waterwijken. Door de ligging in het IJmeer is het water in IJburg geen thematische, secundaire identiteit, maar een van de basiselementen. De manier waarop in IJburg met water wordt omgegaan sluit naadloos aan bij de huidige trends in ruimtelijke ordening en milieubeleid. In plaats van een offensieve houding waarbij we ons verschansen achter dijken, is hier de ontmoeting met het water aangegaan door buitendijks te bouwen op opgehoogde zandplaten. Binnen de wijk grenzen veel woningen direct aan het water en er zijn zelfs enkele drijvende buurten gepland. De belangstelling voor deze bijzondere woonvormen is groot, zowel onder architecten als toekomstige IJburgers. Niet alleen bewoners zullen van het water kunnen genieten: diverse vormen van waterrecreatie moeten tevens een grote stroom bezoekers lokken. Wat met de strandtent Blijburg begon zal in de toekomst op een heus Strandeiland uitgroeien tot een kleine badplaats. Kortom, veel recente waterontwikkelingen komen in IJburg samen. Water is er een gewild goed in plaats van een vraagstuk, zoals dat tot voor kort in Nederland gold. Toch is dit gebruik van water niet geheel probleemloos.

De eerste ideeën voor een wijk in het IJ stammen uit 1965, toen Nederland nog met de rug naar het water leefde. De Deltawerken waren in aanbouw en de jongste polders slechts enkele jaren oud. Het was dus geen gunstige tijd waarin architect Jaap Bakema zijn ontwerp voor een 'Stad op Pampus' presenteerde als alternatief voor de Amsterdamse Bijlmermeer. De plannen waren uitzonderlijk door de vorm waarin Bakema zijn stadsuitbreiding wilde realiseren: vier smalle, langgerekte eilanden in het IJ tot ver voorbij het oude fort Pampus. Amsterdam zou er zo ineens 350.000 inwoners bij krijgen, toen iets minder dan de helft van de totale bevolking. Door de ligging in het water was deze grootschaligheid mogelijk: een opzet die Bakema zag als dé oplossing voor de toekomstige verstedelijking van Nederland. Het uitzicht over de open ruimte zou het gevoel geven buiten te wonen in de stad, versterkt door de ontwikkeling van het IJmeer als recreatiegebied. Wat volgens Bakema ook pleitte voor het Pampusplan was de mogelijkheid om de oorspronkelijke relatie van Amsterdam met het water te herstellen. Die band was namelijk verloren gegaan met de aanleg van het Centraal Station. In de stad van de toekomst moest men zich met het water verzoenen in plaats van ertegen te vechten.

Bakema was zijn tijd ver vooruit. Collega-architecten en stedenbouwkundigen vonden de ontwerpen voor een waterwijk interessant, maar onuitvoerbaar. Toch bleef Amsterdam verlangen naar het IJmeer en het plan kwam in de jaren tachtig weer bovendrijven. De proporties van de toekomstige wijk werden verkleind, maar het water vormde nog altijd een essentieel onderdeel van de ontwerpen. Uiteindelijk werd IJburg, bijna dertig jaar na het oorspronkelijke Pampusplan, opgenomen in het VINEX-convenant dat Amsterdam begin jaren negentig met het Rijk sloot en kon de aanleg be-

De 'Groene Tunnel' op IJburg.

ginnen. De nieuwe wijk biedt volgens de gemeente "een zeldzame combinatie van werken en wonen in de setting van een waterland-schap in de nabijheid van de stad." Water is hier niet het residu van planning, maar een factor die ruimtelijke kwaliteit moet genereren. Het streven naar een maritieme stadswijk komt tot uitdrukking in het veelvuldig gebruik van watergerelateerde termen, zoals Steiger-eiland, Havenkwartier en Sluishuis, en in het toepassen van water als openbare ruimte. Vooral op het dichtbebouwde Haveneiland neemt het de functie van stadsgroen en fysieke scheidslijn tussen buurtjes grotendeels over. Een van de belangrijkste binnenwateren in IJburg heet dan ook toepasselijk de 'Groene Tunnel'.

Zowel in het wonen als werken en recreëren moet de ligging aan het water en de nabijheid van Amsterdam volgens de ontwikkelaars van IJburg zo veel mogelijk worden benut. Dit wordt weerspiegelt in een grote diversiteit aan woonvormen, zoals drijvende woningen, watervilla's, huizen op palen en zelf te bebouwen waterkavels. Ook is er in diverse havens

ruimte ingepland voor waterrecreatie. Hierdoor komt Amsterdam volgens ontwerpers echt aan het buitenwater te liggen en krijgt het de uitstraling van een badplaats. Water heeft in IJburg kortom de functies die Bakema al voorzag: het is groene ruimte, geeft een landelijk gevoel en zorgt voor nieuwe recreatiemogelijkheden binnen Amsterdam. Het creëert een bijzondere ruimtelijke identiteit die zich onderscheidt van andere nieuwe wijken. Een dergelijk imago is echter pas als echt geslaagd als mensen die de plek gebruiken er net zo over denken.

Eind 2002 vestigden de eerste bewoners zich op IJburg dat toen niet meer was dan een uitgestrekte zandplaat met enkele huizen. Hoe de wijk zou worden kon men alleen lezen in rapportages van de gemeente of hoogdravende brochures van projectontwikkelaars. Toch hadden velen een duidelijk beeld van het toekomstige IJburg. Volgens veel aanstaande bewoners is het belangrijk dat de wijk in Amsterdam ligt, maar het toch het comfort heeft van buiten wonen. Dit 'buiten' is evenwel anders dan alle andere nieuwbouwwijken of dorpjes in de regio. Veel bewoners hebben een afkeer van doorsnee suburbane of landelijke woonomgevingen en zochten bewust naar iets bijzonders. Het water en de eilandstructuur boden deze exclusiviteit. "Dat water, dat sluisje en die bootjes, dat maakt het natuurlijk ook apart hè. Dat heb je in andere nieuwbouwwijken niet. Zeker niet in VINEX, dat is heel anders. En dat is ook waardoor IJburg zich onderscheidt," aldus een bewoonster. Veel IJburgers lijken de oorspronkelijke gedachte van Bakema over de aansluiting bij Amsterdam-waterstad te delen. Menig bewoner had het idee dat de wijk vol zou liggen met grachten en iedereen daadwerkelijk aan het water zou wonen, wat in de stad vrijwel onmogelijk is. Nu ze er eenmaal wonen prijzen de meesten de rust en ruimte die van het water uitgaat. Sommigen spreken zelfs van een permanent vakantiegevoel. Veel IJburgers konden ook niet wachten om met een bootje door de wijk te gaan varen, wat gezien wordt als het ultieme woongenot. De watersportvereniging, opgericht door enkele van de eerste bewoners, is met ruim 400 leden dan ook de grootste club in de wijk. Inmiddels hebben ze een verenigingshaven weten te bewerkstelligen die in 2007 geopend wordt. Kortom, het water werkt voor

IJburg. "Natuurlijk, dat geeft een soort vrijheid," zegt een bewoner. "Dat vind ik ook heel erg fijn, daar word ik wel gelukkig van altijd, van een berg water in de buurt."

Toch moeten er een paar kanttekeningen geplaatst worden bij de manier waarop IJburg zich als waterwijk profileert. Hoewel IJburg geheel omringt wordt door water worden grote delen ervan tamelijk dicht en hoog bebouwd. Bakema gebruikte het water als compensatie voor stedelijkheid, maar in de huidige opzet lijkt er meer sprake van maskering. Lang niet iedereen heeft uitzicht op een waterpartij, maar door de manier waarop IJburg wordt gepromoot en verkocht dringt dit vaak niet tot mensen door. "Het is wel een beetje recla-

mefolderwerk. Als je kijkt zie je altijd huizen met een steiger en een zeilbootje." De exclusiviteit van het water waar deze bewoner naar verwijst, geldt enkel voor de 'happy few'. Vrijwel alleen de mensen met een woning in het dure segment, vanaf €400.000, wonen daadwerkelijk aan of op het water. Voor bewoners van de appartementen midden op de eilanden

geldt het gevoel buiten te wonen in de stad door de ruimtelijkheid van het water nauwelijks.

Dat de kansen die het water IJburg biedt niet overschat moeten worden blijkt ook uit het constante gesteggel over milieुरichtlijnen. Het IJmeer is namelijk ook het leefgebied van vele vogels en waterdieren. Dit maakt het een aantrekkelijke plek om te wonen en te recreëren, maar dat brengt het gebied tegelijkertijd onherroepelijk schade toe. Om hier een wijk mogelijk te maken moeten langdurige procedures doorlopen worden. Er worden bovendien hoge bedragen uitgetrokken voor natuurcompensatie en het voorkomen van verdere aantasting. Daarbij komt nog dat de grond waarop IJburg wordt aangelegd niet van de gemeente is, maar opgekocht moet worden van het Rijk. Het bedrag dat de Dienst Domeinen vraagt voor een stuk IJmeer bedraagt ettelijke miljoenen, voor de laatste vier eilanden naar verluidt ruim 150 miljoen. Dit zal zich uiteindelijk vertalen in de soort woningen die op IJburg gebouwd gaan worden: appartementencomplexen in het midden om een minimum aan bewoners te garanderen omringt door peperdure waterwoningen. Wonen aan het water blijft zo toch een exclusief goed en dat zal Bakema met zijn Pampusplan niet voor ogen hebben gehad.

Tineke Lupi is redacteur van AGORA.

Literatuurselectie

Bakema, J. (1965) Stad op Pampus. Buiten wonen in de stad. Special Issue van Forum 9, 3.

Lee, K. van der (1993) Water in Nieuw-Oost. dRO Publicaties 11, 95.

Projectbureau IJburg (1995) Ontwerp voor IJburg. Nota van uitgangspunten. Gemeente Amsterdam.

Strijland, A. (1990) Het Amsterdams verlangen naar het IJmeer. Zoetermeer: Consortium Nieuw Oost.

IJburgers hebben een afkeer van doorsnee nieuwbouwwijken en zochten bewust iets bijzonders.